

נפרדים אך לא שווים

דן בן-דוד

לדעת רבים, התנועה המודרנית לזכויות האזרח בארצות הברית נולדה בראשון לדצמבר, 1955. ביום חמישי ההוא, סירבה רוזה פארקס – אשה שחורה מאלבמה – לפנות את מקומה לנוסע לבן ולעבור לאחד המקומות האחוריים באוטובוס הציבורי שיועדו לשחורים. היא נעצרה ונקנסה על אי-ציות לתקנון עיריית מונטגומרי.

לעזרתה נחלץ כומר צעיר מהעיר, מרטין לותר קינג, שקרא לחרם על חברת האוטובוסים. החרם נמשך 382 יום ושיגר את השניים לזרקור הציבורי ואל ספרי ההיסטוריה. בסופו של דבר, בית הדין העליון פסל את התקנון המפלה ואסר על הפרדה בתחבורה הציבורית.

בתאריך ההיסטורי ההוא, בצד השני של כדור הארץ, אגד, חברת האוטובוסים הגדולה במדינת ישראל – זו שהוקמה על ידי פועלים סוציאליסטים עוד לפני שהיתה כלל מדינה – הסיעה כל אזרחית בכל מושב בו רצתה לשבת. היום, בדיוק חצי מאה אחרי האירוע ההוא, אגד שלנו הקימה קווי אוטובוס חדשים הנקראים "קווים כשרים לחרדים". כללי הנסיעה בקווים אלה, כפי שפורטו על דפי עיתון זה, קובעים שעל נשים לשבת בחלקו האחורי של האוטובוס בלבד. רק לגברים מותר לשבת בחלקו הקדמי של האוטובוס. כמה אירוני איך האומות שלנו חצו אחת את השניה בדרכן השונות אל המאה העשרים ואחת.

כאן נכנסים לתפר העדין בין דת וזכויות יסוד של כל אזרח. היכן מותחים את הקו? אם בדת מתירים לגבר להתחתן עם מספר נשים בו-זמנית, האם החברה צריכה לקבל זאת? בסוגיה זו יש מהמשותף לשתי אוכלוסיות המעדיפות חיים במדבר: המורמונים ביוטה שבארה"ב והבדואים בנגב. הדתות של שתי הקבוצות מתירות פוליגמיה – אך ביוטה זו עבירה פלילית מאז 1935. אצלנו, מתי נעצר הבדואי האחרון על עבירה של פוליגמיה? וקופת הביטוח הלאומי, שכולנו מממנים, רק מגבירה את זרם הסיוע והעידוד למצב הקיים.

בישראל של שנת 2006, יש אוכלוסיות שחייבות לסכן את חיי ילדיהן בהגנה על המדינה, ויש אוכלוסיות הפטורות מכך. זו מדינה שאינה מחייבת את כל ילדיה ללמוד ליבת לימודים אחידה מהגן עד סוף תיכון, המאפשרת – ומממנת – קיומן של 4 מערכות חינוך נפרדות (ממלכתית, ממלכתית-דתית, חרדית וערבית) שחלקן עושות כמעט כל העולה על רוחן. אחר כך, אנו מופתעים מהפערים התהומיים בהכנסות ובדעות.

שאלת החינוך היא קרדינאלית לא רק כאשר מדובר בהקניית זכויות יסוד על ידי מתן כלים בסיסיים להתמודדות בשוק עבודה פתוח ותחרותי. היא קריטית גם כדי ליידע כל אחד ואחת מהם כללי ההתנהגות והתפקוד הבסיסיים שלפיהם חייבים לנהוג אזרחים ומוסדות בחברה חופשית ודמוקרטית.

מדובר בהענקת הזכות והטלת החובה לדעת מה מותר ומה אסור. כאשר אב, כמו למשל האברך ישראל ולס, נחשד בהתעללות ורצח בנו התינוק, לא מתקבל על הדעת שאזרחים בחברה מודרנית יתפרעו ברחובות נגד עצם המעצר. כאשר קיים חשד שהורים מנעו טיפול רפואי נאות מילדיהם, כפי שקרה לפעוטה באשדוד לפני כחודשיים, לא יתכן שקבוצת אזרחים כלשהי תיקח את החוק לידיה – כפי שעשו חרדים בעיר – תחטוף את גופת התינוקת ותקבור אותה כדי למנוע המשך החקירה.

אין זה אומר שחברה מודרנית אינה צריכה לקחת בחשבון את הרגשות והאמונות של כל אזרחיה. בחברה כמו שלנו יש מקום רב להגברת הרגישות, אך אין זה מחייב ויתור על הנחישות בהבהרה ובשמירה על זכויות הפרט. של כל פרט, ללא יוצא מן הכלל.

היות והשימוש בדת לצורכי הכשרת אפליה אינו מתקבל על הדעת בחברה מודרנית, אז אין קושי ליישב את בעיית הישיבה ב"קווים הכשרים לחרדים". אם כל כך חשוב מבחינה דתית שתהיה הפרדה בין המינים, אז בהינתן ההיסטוריה של המאה העשרים והשילוב בין אפליה ואוטובוסים, חשוב לא פחות מבחינה ציבורית שיהיו אלה הגברים שישבו מאחור והנשים מלפנים.